

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN

B. Luiten

1

'Gereformeerd gezeur'

MEDITATIEF

Jt. Janssen

6

Christelijke
afhankelijkheid

WANDELEN MET GOD

C.J. de Ruijter

7

Hulp bij bijbellezen

ACHTERGRONDEN

A.N. Hendriks

9

De Heilige Geest
en de opstanding
van het vlees 1

EVANGELISATIE EN ZENDING

Thijs Blok

12

Een aantrekkelijke
aanbieding

LITURGIE EN GEMEENTE

C.J. de Ruijter

16

De liturgie van de
gemeente*en verder...*

Meegelezen / Uit de kerken

KERKELIJK LEVEN / B. Luiten

'GEREFORMEERD GEZEUR'

Aan het woord is *drs. H. de Jong*, Nederlands-gereformeerd predikant te Zeist. Ook is hij actief in de studiebegeleiding van *theologische* studenten. Reeds jaar en dag waarschuwt hij, dat wij met het Schriftgezag een stapje *terug moeten*. Zijn onderscheid tussen een eeuwig evangelie en de vorm *die mensen eraan gegeven hebben, zorgde reeds eerder voor confrontaties en spanning in eigen gelederen.*¹

Nu lezen we dan in een openhartig interview, hoe De Jong afrekenet met de gereformeerde belijdenis aangaande de Heilige Schrift als het *Woord van God*.² Met als hekkesluter de oproep: 'eigenlijk zouden we eens op moeten houden met dat eeuwige 'gereformeerde gezeur' over schriftgezag'. Een openlijke provocatie.

'Een woord van geïnspireerde mensen

De Jong reageert op de vraag, hoe hij denkt over het boek van B. Loonstra, *De geloofwaardigheid*

van de Bijbel. Aan de ene kant herkent hij zich daarin, omdat Loonstra terecht wijst op oneffenheden in de Bijbel waar we niet omheen kunnen. Aan de andere kant vindt hij het jammer, dat Loonstra daar-

uit niet de juiste conclusie trekt en blijft uitgaan van de these dat de Bijbel Gods Woord is. Zo wekt de auteur de indruk, dat hij de geloofwaardigheid van God zelf ter discussie stelt. Kuiterts benadering is daarom eerbiediger dan Loonstra's methode. (Volgens Kuitert komt alles wat over God wordt gezegd van onderaf, als hij de Bijbel bekritiseert, valt hij dus niet het Woord van God aan, BL).

De Jong kiest voor de formulering: 'in de Bijbel vinden wij Gods Woord', in plaats van 'de Bijbel is Gods Woord'. Zo laat hij ruimte voor menselijk spreken in de Schrift, dat wij niet meer voor onze rekening hoeven te nemen. Tal van voorbeelden passeren de revue.

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VANMIDDELKOOP.

OVERIGEREDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L. TH. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RIJTER,
DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENTE

W. L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kempen. Tel. (05202) 31201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 IM te Kam-
pen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 IM
Goes. T.d. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studen-
ten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 november, van een halfjaarabonne-
ment vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij
de Stichting Bralectah. Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0 M per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Met de stelling 'de Bijbel = Gods
Woord' zouden wij de Schrift over-
vragen. Ze moet dan als onfeilbare
paus op alle vragen antwoord ge-
ven. Dat is teveel gevraagd voor
een document van duizenden jaren
geleden.

De Jong hoort wel degelijk God in
de Bijbel spreken. Maar de bood-
schap is opgetekend in een vroeger
tijd en door mensen, die anders zijn
dan wij nu. Hij wil echter geen
scheiding maken tussen 'van bo-
ven' en 'van beneden'. Het zit on-
scheidbaar door elkaar heen en dat
is tevens het moeilijke van de Bij-
bel. Bij een religieus boek van
tweeduizend jaar oud is het gevaar
aanwezig dat passages, waarin de
tijdgeest meer spreekt dan de Heili-
ge Geest voor bindend verklaard
worden.

Jezus sprak met meer gezag dan
Paulus. Hij kon ook verder kijken.
Met een beroep op de Heilige
Geest mag dat niet geëgaliseerd
worden. Paulus schreef brieven,
voor de concrete situaties toen, niet
voor de eeuwigheid. Hij heeft wel-
licht niet eens geweten dat zijn brie-
ven in & Bijbel opgenomen zou-
den worden.

Er is dan ook geen principieel on-
derscheid tussen de woorden van
Paulus en bijvoorbeeld een preek.
De Jong zou zelf ook gaan zweven
bij de gedachte, dat elke zin van
zijn preek Gods Woord zou zijn.
Goed beschouwd zijn Paulus' brie-
ven afkomstig van beneden. Een
menselijk reageren op de goddelij-
ke boodschap. Zo hebben ook de
evangelisten geschreven: vier ver-
schillende manieren van reageren
op Jezus' boodschap. Maar wel
door Jezus geïnspireerd. Zij lieten
zich inspireren door Jezus' optre-
den.

Daarom win je niets met het vast-
stellen van een Schriftgezag. Het is
een gezag in het eigen geweten,
niet overtuigend voor een ander.
De kerk heeft het trouwens heel
lang zonder een belijdenis over het
Schriftgezag gekund. Pas in de tijd
van de Reformatie, toen het gezag
van paus en kerk wegviel, ontstond

er behoefte aan een welomschre-
ven, vervangende gezagsinstantie.
Daaraan danken wij dus de de-
len in & belijdenis die over de
Schrift gaan. Wat moeten we daar
nu mee doen, moeten ze niet aange-
past worden? Nee, laat ze maar rus-
tig staan. Ais je intussen maar weet
hoe je ermee om moet gaan.

De klaarlijkheid van de Schrift

De verleiding is groot, om nu met
stelligheid te gaan poneren, dat de
Bijbel toch Gods Woord is. Maar
zoiets is niet te poneren of te bewe-
ren, alleen te belijden. Dat is een
belangrijk verschil, dat alle aan-
dacht waard is na het verwerken
van de uitspraken van De Jong.
Want het is zo, merkwaardig ge-
noeg, dat ieder die stelt dat de
Schrift van onderaf komt, zichzelf
boven haar stelt om haar te be-
delen en op haar actuele bruikbaar-
heid te toetsen.

Die font maak ik liever niet. Ais
we willen weten, wat de Schrift is,
zullen we bereid moeten zijn te
luisteren naar haar eigen presenta-
tie. Wat zij over zichzelf zegt, spre-
ken wij na. Dat is de letterlijke be-
tekenis en inhoud van ons belijden.
Wie de Bijbel niet wil naspreken,
houdt geen belijdenis over.

Welnu, laat dan maar blijken uit de
Schrift zelf, hoeveel er waar is van
de uitgangspunten van De Jong.
Paulus. Silvanus en Timotheüs
schrijven aan de Thessalonicen-
zen, in een terugblik op hun mi-
vangst bij En hierom danken
ook wij God onophoudelijk, dat
gij, toen gij het gepredikte woord
Gods hebt ontvangen, het hebt
aangenomen niet als een woord
van mensen, maar, wat het inder-
daad is, als een woord van God,
dat ook werkzaam is in u, die ge-
boft' (1 Thes. 2 : 13).

God heeft eertijds vele malen en op
vele wijzen tot de vaders gesp-
ken in de profeten, zo opent de
brief aan de Hebreëen (Hebr. 1 : 1).
Daarom spraken die profeten méér
dan zij zelf konden bevatten of ver-

zinnen. Zij speurden na 'op welke of hoedanige tijd de Geest van Christus in hen doelde, toen Hij vooraf getuigenis gaf van d' het lijdenden, dat over Christus zou komen, en van al de heerlijkheid daarna' (1 Petr. 1 : 10-12). Dit spreken van de Geest tot en in de bijbelschrijvers is blijkbaar kenmerkend voor het resultaat dat nu voor ons ligt. 'Dit moet gij vooral weten, dat geen profetie der Schrift een eigenmachtige uitlegging toelaat; want nooit is profetie voortgekomen uit de wil van een mens, maar, door de Heilige Geest gedreven, hebben mensen van Godswege gesproken' (2 Pm. 1 : 21).

Inspiratie

Juist ook dit laatste citaat geeft duidelijk aan, wat wij belijden aangaande de inspiratie van de bijbelschrijvers. Zij werden gedreven door de Heilige Geest, zodat zij het Woord van God schreven.

Dat dit de bedoeling van de tekst is, blijkt ook helder uit de toevoeging 'nooit is profetie voortgekomen uit de wil van een mens'. Niet de mens nam het initiatief, om iets te zeggen of te reageren(!) of zo, maar de Geest van God zorgde dat zijn boodschap tot ons kwam.

Toch is juist deze tekst het slachtoffer geworden van eigenmachtige uitlegging. Het 'gedreven worden' is uit z'n verband gelicht, en vervolgens tot een menselijk verschijnsel gemaakt. Een predikant, die laat merken dat hij achter zijn boodschap staat, wordt ook 'gedreven', nietwaar? En een schilder wordt ook geïnspireerd, zo zeggen we dat toch?

Op die manier wordt een brief van Paulus gelijkgeschakeld met een preek van een dominee. En waarom eigenlijk niet met een inleiding op de mannenvereniging? Of met een brief van een bezorgde moeder aan haar dochter? Het zijn toch nog wel meer voorbeelden te verzinnen, waarin mensen 'gedreven' worden om gelovige dingen te zeggen.

Maar het zal duidelijk zijn wat hier aan de Rand is. Naar de Schrift luisteren houdt ook in, dat je nagaat wat zij zelf met haar woorden bedoelt. Het is al te goedkoop, wanneer centrale woorden worden losgetrokken uit hun verband, in een ander (ervarings)kader worden gezet, om van daaruit een geheel nieuwe betekenis te krijgen die er nooit ingezeten heeft.

In de Schrift betekent 'door de Geest gedreven' dat de Geest zelf aan het woord is, door de dienst van mensen. Op talloos veel plaatsen komt dat klaar en helder aan het licht.

In Hand. 1 neemt Petrus de leiding, wanneer in de plaats van Judas een twaalfde apostel gekozen moet worden. Daarbij beroept hij zich op een psalm, en dat doet hij met deze woorden: 'Mannen broeders, het schriftwoord moest in vervulling gaan, dat de Heilige Geest voorheen bij monde van David gesproken heeft...' (Hand. 1 : 16).

Kan het nog duidelijker? Net zoiets komen we tegen in Hebr. 10 : 15-17. Daar worden twee citaten gegeven uit Jer. 31, maar ze worden zo ingeleid: 'En ook de Heilige Geest geeft ons daarvan getuigenis, want nadat Hij gezegd had (1e citaat), zegt de Here (2e citaat)'.

Een dergelijke presentatie, dat we in proza en poëzie van de Schrift rechtstreeks met Gods spreken te maken hebben, vinden we o.a. in: Mt. 15 : 4; 22 : 43; Mk. 12 : 26; Lk. 1 : 70; Hand 3 : 18; 4 : 25; 28 : 25; Hebr. 1 : 5, 6, 7, 13; 2 : 1-4; 4 : 3, 7, 12, 13; 5 : 5, 6; 8 : 5; 10 : 5, 30; Opb. 22 : 6, 7, 18, 19.

Deze opsomming is niet uitputtend. De aandachtige bijbellezer zal nog veel meer ontdekken, als hij hierop let.

Te denken valt bovendien aan de vele malen dat een profeet zich presenteert met de woorden: 'zó zegt de HERE' of 'het Woord van de HERE kwam tot mij'.

Op die manier geeft de Schrift doorlopend en klaarblijkelijk te verstaan, wat zij is en hoe zij ontvangen wil worden.

Oneffenheden

Van ouds is bekend, dat er in de Bijbel gedeelten zijn, die moeilijk zijn om te begrijpen. Juist al die citaten bijv., van het Oude Testament in het Nieuwe, daar wordt nog wel eens vrij mee omgesprongen. Kan dat met het Woord van God? Of historische gegevens lijken niet te kloppen. Of ze komen zo onwaarschijnlijk op ons over, dat & vragen zich opstapelen. Zo heeft De Song bijv. al eerder zijn toevlucht genomen tot een symbolische opvatting van de geschiedschrijving in de eerste elf hoofdstukken van Genesis.³

Het boek van Loonstra is helemaal vanuit deze problematiek geschreven. De Jong valt hem daarin bij, al zou hij het methodisch liever anders zien.

Wat dat betreft wil ik eerst en vooral verwijzen naar de studie van A.L.T. de Bruijne, in de nrs. 28-30 van deze jaargang (8, 15 en 22 april 1995). Hij bespreekt daarin de studie van Loonstra, en wel zo uitvoerig en genuanceerd, dat dat onmogelijk in dit kort bestek is samen te vatten.

Met name wil ik daaruit aanhalen, dat de geloofwaardigheid van de Schrift niet staat of valt met ons inzicht in de Schrift. Er zullen inderdaad altijd vraagtekens voor ons blijven. Maar geloven wij God pas op zijn Woord, wanneer wij Hem gecontroleerd hebben en kunnen narekenen? Wie kan bijv. de schepping verklaren? Zij is één groot raadsel, hoe God haar door te spreken alleen te voorschijn bracht. Doorgronden kunnen wij haar niet, vragen houden wij over, en toch komt God in al zijn werken overtuigend naar ons toe. Zo openbaart Bij Zich. En nog helderder maakt Hij Zich bekend in zijn goddelijk Woord. Ons verstand is verduisterd, wij kunnen niet doordringen tot elk geheim, toch is het Woord zelf helder als glas en zuiver als goud (Ps. 19). Al het geschrevene en gesprokene komt naar ons toe als woorden van God zelf.

Daarmee wordt niet elke plooi glad gestreken. Ook wordt het gesprek niet onmogelijk gemaakt. Evenmin wordt geweigerd te tillen aan de last, die moeilijke vragen voor ons kunnen zijn. Slechts wordt de conclusie bestreden, dat het Woord niet van God kan zijn, wanneer wij het niet in alles kunnen begrijpen of verklaren. Reeds Petrus kon toegeven dat in de brieven van broeder Paulus een en ander moeilijk is te verstaan. Toch werd dat bij hem geen aftrekpost op de betekenissen het gezag van de Schrift, integendeel, hij waarschuwde juist van zulke voor ons moeilijke teksten geen misbruik te maken door ze te verdraaien, en van daaruit heel de Schrift uit haar voegen te lichten. Zoiets zou leiden tot het eigen verderf (2 Petr. 3 : 16).

Daarnaast mag worden opgemerkt, dat de Bijbel toch zeker niet alleen vraagtekens oproept! Is het niet veeleer zo, dat de inhoud van de Schrift duidelijk naar ons toe komt, als een groot geschenk van God? En kunnen we niet een groot uitroepken zetten bij het feit, dat het Woord van God is vlees geworden, en ook verder zeker in vervulling zal gaan?

Bedoeling van de Schrift

De Jong wijst op de bedoeling van de Schrift: zij wil ons voor God stellen. Maar ze doet dat soms met middelen die de onze niet meer kunnen zijn. Van een visser als Mattheüs bijv. kun je niet verwachten dat zich ineens als een geleerde of als een historicus gaat gedragen. Hij gebruikt de geschiedenis meer voor zijn boek, dan dat hij haar beschrijft. Voor een historicus kan het eigenlijk niet door de beugel. In dit spreken van De Jong valt op, dat niet alleen het Woord zelf een versmalling ondergaat ('het is in de Schrift'), maar ook de bedoeling ervan. De Schrift wil ons voor God stellen. Dat is veel. Maar is dat alles?

Terecht kan hier gevraagd worden, waarom in heel dit interview niet

aan de orde komt, wat het Woord doet in het hart van de zondige en van God afgevalen mens. ~~Wat~~ het Woord kan doen, juist omdat het van God is! Gods spreken is de manier waarop Hij schept. Zo bracht Hij eens hemel en aarde te voorschijn. Nu schept Hij op dezelfde manier nieuw leven midden uit de dood. Doden horen naar de stem van de Zoon van God, en daardoor worden zij levend. Op die manier wordt getypeerd wat het betekent als een mens tot geloof komt (Joh. 5 : 24, 25)! Re Galaten werden aangesproken & kinderen van Abraham, net als Izaäk, die verwekt was... dóór de belofte (Gal. 4 : 23, 28). Het Woord van God is levenwekkend, zoals geen mensenwoord kan zijn.

Uitvoerig belijden wij dat in DL III/IV 12: de wedergeboorte die God in ons tot stand brengt is niet alleen een kwestie van prediken alleen, of van een krachtig appèl op de mens. Nee, het is ook nodig dat de Heilige Geest met het Woord van God in ons doordringt met een volstrekt bovennatuurlijke, zeer krachtige en tegelijk zeer liefdevolle, wonderbare, verborgen en onuitsprekelijke werking. Naar de Schrift, die is ingegeven door dezelfde God die dit bewerkt, is deze werking niet minder krachtig dan zijn werk bij de schepping of de opwekking van doden.

Waar blijft dit alles, wanneer bijv. de brieven van Paulus van onderaf zijn ontstaan? Kan een mensenwoord, hoe gelovig, bewogen of gedreven ook, doden levend maken? Het Woord van Jezus was genoeg om zonden te vergeven, zieken te genezen en duivelen uit te drijven. Hij sprak, en het was zo. En nog is het Woord alleen genoeg, door de werking van de Heilige Geest, om wereldwijd mensen tot geloof te brengen en een kerk te vergaderen, dwars tegen het woeden van de boze in.

Nu zal De Jong veel hiervan ongetwijfeld toegeven: het Woord van God is hiertoe in staat. Alleen, waar is nu dat Woord? De Jong

zegt: ergens in de Schrift, dat moeten we leren ontdekken en aanvoelen.

De Bijbel zelf echter zegt: Al de Schrift is door God ingegeven en nuttig om te onderrichten, te weerleggen, enz. (2 Tim. 3 : 16).⁴ Dus geen selectie binnen de Schrift! Wanneer De Jong woorden van de Bijbel ten principale tot mensenwoorden maakt, waarin de boodschap van God slechts doorklinkt, maakt hij al die woorden onbruikbaar in de zin van 2 Tim. 3 : 16. Mensenwoorden dringen niet door tot in het hart en in de ziel van de mens, om daar echt alles tot op de bodem te veranderen, zoals het Woord van God alleen maar kan (Hebr. 4 : 12, 13).

Kortom, we hebben hier niet te maken met een aanval op een paar losse artikelen in onze geloofsbelijdenis. Maar juist deze artikelen blijken fundamenteel te zijn voor wat we verder verwachten.

Echte geschiedenis

Eens, in een discussie met een synodaal theoloog, werd mij de vraag gesteld, of de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan ook echt gebeurd was. Nietsvermoedend zei ik 'nee'. Waarop de reactie kwam: 'waarom eigenlijk niet?'. Het kon toch best w zijn, dat Jezus een echte geschiedenis had verteld, om die als gelijkenis te gebruiken? En wat zou dat dan voor verschil maken, wat zou dat de gelijkenis in betekenis doen veranderen? Welnu, zo las hij grote gedeelten van de Bijbel als een gelijkenis, en Genesis 1 was voor hem een lied. De betekenis werd daar toch niet anders van, waar doen wij dan moeilijk over?

Schijnbaar een logische redenering, en toch is zij vals. Want inderdaad, een gelijkenis zou echt gebeurd kunnen zijn, daar verandert haar betekenis niet van. Maar die stelling is niet omkeerbaar! Echte geschiedenis kunnen wij niet vervluchtigen tot een symbolisch verhaal van primitieve mensen.

Die denkfout treft mij nu opnieuw bij het lezen van De Jong. Is het werkelijk waar, dat wat Mattheüs doet in hfst. 1 voor een historicus niet door de beugel kan? Ik zou niet weten waarom niet. De evangelist is niet volledig, dat ziet ieder bij eerste oogopslag. Dus schrijft hij geen geschiedenisboek, want daarvan mag je verwachten dat het compleet is. *Maar wat hij schrijft, in 3 x 14 geslachten, is wel beschrijving van echte geschiedenis!* Hij laat daarin lijnen zien waarop de Heilige Geest hem attendeert, dat geeft een selectie in de feiten en in de namen, maar alles wat Mattheüs noteert is historisch verantwoord en alle geloof waard. Daarom ga ik beslist niet mee met de gedachte, dat de evangelist geen geschiedenis zou schrijven. Trouwens, waarom zou hij dat dan alleen in hfst. 1 niet doen?

Relationeel

Er zou nog veel meer naar voren te halen zijn. Maar ik zal mij beperken. Wat me nog wel van het hart moet is dit, dat De Jong onmiskenbaar terecht komt in het spoor van de relationele omgang met de Schrift, en wel in de negatieve zin van dat woord. Het lijkt als twee druppels water op het rapport 'God met ons', dat jaren geleden verscheen in de Gereformeerde Kerken synodaal. Ook daarin draaide alles om de stelling, dat 'van boven' en 'van beneden' onscheidbaar met elkaar vervlochten zijn. Met als resultaat, dat de Bijbel een menselijk boek is, waarin je godservaringen kunt herkennen. Nu gooi ik het woord 'relationeel' niet ver weg. Want al sprekend sticht God een verbond, een relatie, daar is het Hem om begonnen. Maar op de manier van De Jong toegepast, laat de relatie het eigen spreken van God in nevelen opgaan. Iedere tijd kan dan met de Schrift zijn eigen kant op. Zo wijst De Jong op het spreken van de broers van Jozef, als zij niet kunnen verklaren hoe toch het geld

dat zij voor het koren betaald hadden toch weer in hun bagage kan zitten. Het ging boven hun begrip uit, en daarom zeiden ze 'God heeft het gedaan'. Zo deden ze dat vaker in die tijd. Ze hadden in die tijd kennelijk een ander religieus besef dan wij. Wat ze niet begrepen, schreven ze toe aan God.

Als ik dit lees, vraag ik mij af, wat dan nog het verschil is tussen dat bijbelwoord en bijv. de opvatting van de Batavieren, die de bliksem niet konden verklaren en daarom toeschreven aan een boze Wodan. Is dat allebei net zo achterhaald inmiddels? En als ik, bij onverklaarbare gebeurtenissen, nog steeds naar zondag 10 grijp, dat uit Gods hand alles mij overkomt, ben ik dan primitief?

Dan ben ik graag primitief.

Kwetsend, en ook zwak, vind ik het Schriftberoep op Rom. 1. Paulus zou niet beter hebben geweten, en daarom zo hebben geschreven over homofilie. Wij echter zijn gaan nadenken, komen tot onderscheidingen waarvan Paulus niet wist. Uit pastorale overwegingen kunnen wij niet langer meer handelen naar wat Paulus daar zegt. Aldus De Jong.

De diepte van de strijd van christen-homofiel wordt hier een argument om de Bijbel tegen te spreken. De keerzijde daarvan is, dat de homofiel, die leven wil naar Gods wil, voortaan nog eenzamer zal zijn dan hij al was. En de vraag die onbeantwoord blijft is deze: Als wij uit pastoraal oogpunt Paulus hier niet kunnen volgen, wordt dan van ons verwacht dat wij barmhartiger zijn dan God?

Maar ik vrees, dat deze vraag niet meer beantwoord zal worden. Het station is al gepasseerd. Het woord is slechts van Paulus, en met Gods hulp mag ieder mens op een andere manier met dit woord omgaan.

Ondertekening

Het verhaal van De Jong is niet nieuw. Het schokkende is veel meer, dat dit nu mag worden ge-

leerd vanaf de kansels in de Nederlands-Gereformeerde Kerken. Is dit niet de man, die jaren lang aanstaande predikanten begeleid heeft? Daarom zit één vraag mij hoog: hoe lang zullen gereformeerde broeders en zusters in de Nederlands-gereformeerde kerken dit nog verdragen?

Die vraag is te meer urgent, nu wellicht bij meerderheid van stemmen besloten zal worden, dat ook predikanten in het ambt kunnen blijven zonder ondertekening van de 3 Formulieren van Eenheid.⁵ Als dat al mogelijk is, zal er helemaal geen sanctie meer van toepassing kunnen zijn op predikanten die wel ondertekenen maar daar hun eigen interpretatie aan geven.

Ik wil dit niet zeggen, als iemand die het van een afstand allemaal beter zou weten. Ook kan ik me voorstellen, dat broeders en zusters in het verleden negatieve ervaringen hebben opgedaan in de strijd van de jaren '60, en nu heel voorzichtig zijn met bindingen en ondertekeningen.

Maar hoe dat ook zij, zullen wij vandaag, bijna 30 jaren later, niet samen kunnen inventariseren wat werkelijk *gereformeerd* is? Om vervolgens samen te kiezen voor het ene fundament waarop de kerk wordt gefundeerd, het betrouwbare getuigenis van apostelen en profeten?

Ik hoop en bid het van harte.

¹ Zo bijv. op de jaarvergadering van de Gereformeerde persvereniging *Opbouw* in 1988, waar De Jong sprak onder de titel *De toekomst van onze kerken*. Zijn referaat, later afgedrukt in *Opbouw* (aug. '88), ontmoette fundamentele tegenspraak in artikelen van de predikanten J. Waagmeester en J.M. Mudde.

² *De Bijbel valt niet samen met Gods Woord*, interview met drs. H. de Jong in *Koers*, 26e jrg nr. 17, 1 september 1995.

³ H. de Jong, *Hermeneutiek*, in: H. de Jong e.a., *Begeleidend Schrijven*, Amsterdam 1994, blz. 18 e.v. Het opstel dateert van 1967.

⁴ In de Statenvertaling komt duidelijker uit de verf, dat elk Schriftwoord door God is ingegeven en daarom zo effectief is.

⁵ Verslag *Nederlands Dagblad*, 25 september 1995, blz. 2.

CHRISTELIJKE AFHANKELIJKHEID

Jt. Janssen

Meditatief

'En zij bleven volharden bij... de gebeden.'

Handelingen 2,42

Werken

Kerk is een werkwoord, heeft iemand eens gezegd.

Ons kerkelijk leven bevestigt de waarheid van dit gezegde. Wat een werk is er te doen! Kerkeraadsleden zijn avonden op stap, talrijke leden van de gemeente zetten zich vele uren in voor de kerk. Allemaal pro Deo. Ze worden er zelf wel beter van, maar daarvoor doen ze het niet. Ze hebben God en zijn gemeente lief.

Er is veel te doen en te denken. Zeker tegenwoordig. Vroeger leek alles de jaren door hetzelfde te blijven. Nu verandert er in korte tijd een heleboel. De kerkeraad moet beleidsplannen maken en vervolgens ook nog uitvoeren. Wil je een beetje mee kunnen doen, dan behoor je wel de diverse cursussen voor ambtsdragers te volgen. Liturgie en evangelisatie vragen om bezinning. We vergaderen, brainstormen en evalueren dat het een lieve lust is. Gemeenteopbouw lijkt wel een toverwoord. Er blijft weinig bij het oude.

Je kunt er wel eens over mopperen, maar als je eerlijk bent: ze hebben gelijk. Stilstand is achteruitgang. Je moet, zeker als kerk, natuurlijk bij het woord, maar ook bij de tijd blijven. In je zondagse en doordeweekse activiteiten. Werk genoeg.

niet. Het laat zich raden, overigens. De gemeente volhardde in de gebeden. We zullen wel in de eerste plaats aan het gebed in de samenkomsten moeten denken. Al liggen de gebeden thuis in het verlengde daarvan. Het tekent de sfeer waarin de kerk leeft door de Geest van God: ze weet zich afhankelijk.

Er is veel te doen. Gij zult mijn getuigen zijn in Jeruzalem en Judea, Samaria en tot het uiterste der aarde, zei Christus. Er is alleen nog maar een begin gemaakt.

Er is heel wat te regelen. In een gemeente van meer dan drieduizend leden (Hand. 2,41) gaan de dingen niet vanzelf. De apostelen zijn druk met het onderwijs. De gemeente is bezig dat onderwijs te volgen en de onderlinge gemeenschap vorm te geven.

Bij dat alles is de gemeente van Jeruzalem biddende kerk. Ze beseft waar haar kracht ligt.

Wanneer

Wanneer bidden wij?

Som betrap je jezelf: toen ik geen mogelijkheden meer zag, dacht ik aan de Here. En ik ging bidden. Iets soortgelijks bedreigt ons in de kerk. Eerst zelf proberen. Veel aandacht voor wat wij hebben & doen: onze plannen, onze scholing en vorming, ons project. En God en het gebed komen in ons denken achteraan, ook als we zeggen – want we hebben het goed geleerd – dat we in alles van zijn zegen afhankelijk zijn.

Vader, vergeef het ons.

ontslaat ons niet van de plicht ons best te doen. En omgekeerd: dat we moeten werken wil niet zeggen dat het gebed minder belangrijk wordt. Het evangelie reikt de oplossing aan in een situatie, waarin wij wel eens een stukje spanning kunnen ervaren: want God is het, die om zijn welbehagen zowel het willen als het werken in u werkt (Fil. 2,13). Alleen wie voortdurend bidden kunnen het kerkewerk goed d m ! In christelijke afhankelijkheid. Want anders ga je zomaar denken, dat je zelf toch heel wat kunt. En dat idee werkt zeker niet opbouwend.

Bidden

De gemeente in Jeruzalem bidt. Hoe precies en wat ze bidt staat er

Werkend bidden

Gelukkig is er geen sprake van een tegenstelling: dat we mogen bidden

Bijbellezen is niet makkelijk. Dat ervaren steeds meer mensen. Maar je kunt niet zeggen dat dat aan de Bijbel ligt. De manier waarop God Zijn evangelie aan ons doorgeeft is duidelijk. Iedereen kan uit dat Boek de Here goed leren kennen. Waarschijnlijk zit het probleem dus in onszelf. Er zijn veel andere dingen die ons afleiden. Hoeveel tijd nemen we er nog voor? En zijn we er ook echt met ons hart bij? Zonder intensief bijbellezen lukt het niet om met God te wandelen. Daarom is het belangrijk, dat we ook hulp krijgen bij het bijbellezen. In dit artikel vraag ik aandacht voor twee verschillende boeken die zulke hulp bieden.

Op reis met God

Het eerste is een bijbels dagboekje voor kinderen van 10-12 jaar (deel 2). Juist aan dit boekje kun je illustreren waar een belangrijk probleem ligt bij bijbellezen. Voor veel bijbellezers is de vraag namelijk: Wat heeft dit eigenlijk met mij te maken, wat ik nu lees? Waar slaat dit op in mijn situatie? En zeker bij historische verhalen uit het OT doet zich die vraag sterk voor. Wat dat betreft hebben de auteurs van dit boekje het zich niet gemakkelijk gemaakt. Ze behandelen gedeelten uit Numeri, Deuteronomium en Jozua (vandaar de titel: *Op reis met God*). Maar dat doen ze heel overtuigend. Ze gaan uit van de wereld van het kind en zoeken van daaruit aansluiting bij het bijbelgedeelte. Elk stukje is volgens een vast patroon opgebouwd: eerst een zeer herkenbare situatie uit het

leven van elke dag. Daarna als hoofdmoot de behandeling van het bijbelgedeelte. Het leuke is, dat in dit tweede gedeelte het beginstukje herkenbaar blijft. En tenslotte in een paar zinnen een soort afronding die vanuit de tekst formuleert wat leven met God vandaag betekent.

Het element 'herkenning' wordt zo goed uitgebuit, om te laten zien dat de Bijbel niet alleen een verhaal van lang geleden is, maar dat God je daar vandaag veel mee te zeggen heeft. En dat gebeurt bepaald niet op een afvlakkende manier. Meestal zit er zelfs nog iets van een heils-historisch perspectief in verweven, dat ook de verschillen tussen OT en NT heel mooi aangeeft.

Zulke hulp bij het bijbellezen kunnen onze kinderen heel goed gebruiken, in een tijd dat ze heel gemakkelijk van het evangelie kunnen weggroeien.

Samen stil voor God

Het tweede dagboek, dat ik hier aankondig, is heel anders van opzet. Het heet *Samen stil voor God*. Ds. D. Grutter van Rijsburg schreef het voor getrouwde mensen. Hij constateert dat in heel wat huwelijken er veel te weinig tijd overblijft om samen te luisteren naar wat de Here zegt. Daarom pleit hij ervoor dat echtparen elke week een vast uur reserveren om samen stil te zijn voor God. Als hulp schreef hij dit boek, waarin hij een aantal bijbelgedeelten beschrijft die voor getrouwde mensen belangrijk zijn. Per bijbelgedeelte besteedt hij een pagina aan korte uitleg en toespitsing van dat gedeelte en hij eindigt met een gespreksvraag.

Ik ben ervan overtuigd, dat dit boek heel goed geschikt is voor dat doel. Inderdaad zijn steeds bijbelgedeelten uitgekozen die speciaal te maken hebben met het leven van getrouwde mensen (of hun gezin). Daarbij komen ook heel gewone praktische zaken in beeld. Dit is een vorm van gericht bijbellezen die heel belangrijk kan zijn, juist om je op dit speciale punt toe te rusten. De praktijk wijst uit, dat daar veel behoefte aan is. Wat dat betreft voorziet dit boek, denk ik, in een grote behoefte. Je zou je kunnen voorstellen, dat je zo'n boek eens heel gericht aan een bepaald stel cadeau doet, bedoeld als een geestelijke steun in de rug (ook voor kerkeraden een mooi boek om eens een stapeltje van aan te schaffen, om de ouderlingen te laten doorgeven).

De vragen onderaan elke pagina heeft De Grutter opgenomen, omdat hij graag het gesprek op gang

brengt, 'om vervolgens geruisloos te verdwijnen'. De meeste van die vragen zijn dan ook meer op het echtpaar zelf gericht, dan op het bijbelgedeelte. De vragen die dan vervolgens soms op tafel liggen, zullen menig echtpaar doen verzuchten, dat de dominee er beter even bij had kunnen blijven! Blijf dus wel alert op problemen die door m'n boek boven water komen!

Hulp gevraagd

Bij allebei deze boeken constateer je, dat ze voorzien in een behoefte. En daar kun je blij om zijn. De schrijver en de lezer (en de uitgever natuurlijk). Toch is het ook wel belangrijk om vervolgens naar die behoefte zelf te kijken. En die blijkt erg groot te zijn. Er is een haast onverzadigbare markt voor dagboeken en bijbelleeshulpen. Maar dan komt de vraag op: kunnen wij niet meer zelf de Bijbel lezen?

Zonder een woord af te doen aan de waardering van beide genoemde dagboeken, denk ik, dat de behoefte die er achter ligt niet alleen positief te waarden is. Er blijkt ook een zekere onmacht uit om zelfstandig met de Bijbel om te gaan. Je komt het in de gemeente ook veel tegen dat mensen in dit opzicht echt om hulp vragen.

Nu kun je blij zijn met elke hulp die je krijgt. Als de Bijbel een lamp voor je voet is, is het ook fijn als een ander die lamp vasthoudt en richt op het pad dat voor je ligt. Maar je moet in dat opzicht liever niet te afhankelijk zijn van een ander. Ieder mens moet zijn eigen weg voor Gods aangezicht zoeken. Ieder mens mag in zijn eigen leven de omgang met de Here ontvangen. Daarvoor is het ook belangrijk, dat je zelf de Bijbel lezen kunt en met terdaad ook leest. Het is inderdaad niet te veel gezegd, dat je in dit opzicht een toenemende verlegenheid en onmacht kunt constateren. We hopen in de toekomst op deze plaats daar ook regelmatig aandacht aan te besteden. Daarbij wil-

len we juist ook ingaan op problemen die bij onszelf als lezer optreden. Hoe lezen we? Hoeveel tijd en ruimte nemen we ervoor? En zijn we er ook echt met ons hart bij? Verwachten we er ook echt een zegen van, als we & Bijbel open doen?

Als er hulp gevraagd wordt bij bijbellezen, is het prachtig wanneer die in de vorm van een dagboek gegeven wordt. Er is dan een ander, die als het ware een eindje met je mee oploopt in je omgang met God. Maar het kan niet de bedoeling zijn, dat je volledig op die ander gaat steunen. God is juist de Ander op wie we mogen steunen. Daarvoor is het nodig, dat we Hem leren kennen zoals Wij zich uitvoerig laat kennen in de Bijbel. Bijbellezen via dagboeken kan daar nooit volledig voor in de plaats komen. Daarom is er ook effectievere hulp nodig om zelf de Bijbel te lezen. Alleen zo zijn we in staat om met God te wandelen.

In dit artikel werden besproken:
J.P. Kruijers e.a., *Op reis met God*, deel 2, De Vuurbaak Barneveld, 94 blz. en:
Ds. D. Grutter, *Samen stil voor God*. De Vuurbaak Barneveld, 141 blz.

Uit de kerken

Beroepen te Brunssum-Treebeek, te De Lier en te Rotterdam-Zuid:
J.H. Smit, kand. te Kampen; te Capelle a/d IJssel (2e pred. plaats):
G. Gunnink te Hardenberg-Centrum.

Beroepbaar: Kand. T. Oosterhuis te Dokkum is door de classis Dokkum preparatoir geëxamineerd en beroepbaar gesteld.

Intrede

Gorinchem – Op zondag 1 oktober jl. deed A. van Groos, kand. te Kampen, intrede in de gemeente te Gorinchem i.c.m. Slidrecht. Hij werd in het ambt bevestigd door ds. H.J.J. Feenstra te Kampen. Intrede heeft hij gedaan in & middagdienst, die om 15.30 uur aanving en werd gehouden in de Exoduskerk aan de Mollenburgseweg 15 te Gorinchem.

In Slidrecht deed ds. Van Groos intrede om 19.00 uur na een bevestigingsdienst, die op zondagmorgen om 11.00 uur werd gehouden in de Christ. Geref. Kerk aan de Middeldiepstraat 31.

Nieuw adres ds. Van Groos: Hoofdwal 68, 4207 EE Gorinchem, a (0183) 66 08 83.

Rozenburg – Aanstaaende zondag 8 oktober zal L.M. Heemskerk D.V. intrede doen in de gemeente te Rozenburg, nadat hij in de morgendienst – die om 9.30 uur begint – door ds. J. Kapteyn te Hoogeveen zal zijn bevestigd. De intrededienst begint om 16.30 uur. Nieuw adres ds. Heemskerk: Nassaustraat 3, 3181 VD Rozenburg, ☎ (0181) 21 29 00.

Vervolg van rubriek *Uit de kerken* op pagina 19

DE HEILIGE GEEST EN DE OPSTANDING VAN HET VLEES 1

A.N. Hendriks

Achtergronden

*In enkele artikelen willen wij aandacht geven aan het werk van de Heilige Geest met betrekking tot de opstanding van het vlees. Het trof mij hoe **weinig** in de dogmatische bezinning op het geloofstuk van de opstanding van het vlees de Heilige Geest expliciet ter sprake komt. H. Bavinck zegt, wanneer hij handelt over de opstanding van de doden: 'Bepaaldelijk oefent de Vader dit werk uit door den Zoon, wien Hij gegeven heeft het leven te hebben in zich zelve...'¹, maar noemt de Heilige Geest niet.*

Een opvallend manco

G.C. Berkouwer schrijft breed over God, die doodt en doet leven, noemt de Heilige Geest wel even², maar besteedt geen aandacht aan het eigen werk van de Geest bij de levendmaking op de jongste dag. W.H. Velema handelt in een recent opstel over schepping en verlossing, maar wijst niet op het aandeel van de Heilige Geest, wanneer het gaat om de komende heerlijkheid³. J. van Genderen heeft er oog voor dat de opstanding van de gelovigen te zien is als 'de voltooiing van het herscheppend werk van de Heilige Geest'⁴, maar ook hij geeft geen brede aandacht aan de Schriftplaatsen, die ons daarover onderwijzen. Meestal wordt in de dogmatische bezinning over de opstanding van het vlees gesproken, wanneer men handelt over de voleinding of de laatste dingen, over wat God zal doen aan het einde van de eeuwen. Mogelijk heeft dit er toe geleid dat de nauwe band, die er is tussen de

Heilige Geest en de levendmaking op de jongste dag zo weinig in zicht bleef. Mijns inziens zou veel gewonnen kunnen worden, wanneer in de dogmatische handboeken de opstanding van het vlees een plaats zou krijgen in de bezinning op wat de Schrift ons leert over de Heilige Geest en zijn werk.

De Apostolische Geloofsbelijdenis

Opvallend is dat de opstanding van het vlees in de Apostolische Geloofsbelijdenis nadrukkelijk beleden wordt als een werk van God de Heilige Geest. De indeling van de Twaalf Artikelen, die wij in Zondag 8 van de Heidelbergse Catechismus vinden, laat dit in de tekst van het Gereformeerd Kerkboek heel duidelijk zien. De Apostolische Geloofsbelijdenis gaat volgens onderzoekers terug op de tekst van de belijdenis van de kerk te Rome, die in ieder geval in de 2e eeuw haar vaste plaats kreeg. In de-

ze belijdenis vinden wij nog niet alle geloofsgeheimen verwoord, zoals de Twaalf Artikelen deze noemen. Maar wel wordt reeds de opstanding van het vlees beleden als een werk van de Heilige Geest. De jonge christelijke kerk had al te maken met dwaalgeesten, die een lichamelijke opstanding krachtig weerspraken. Juist tegenover deze aantasting van de christelijke hoop beleeft de vroege kerk het werk van de Geest in de opstanding van het vlees.

In de oudste tekst van de geloofsbelijdenis van de kerk te Rome, die ons bekend is en die in het Grieks geschreven is, staat 'van het vlees' voorop⁵. Tegenover de dwaalleer heeft de kerk al in de eerste eeuwen nadrukkelijk uitgesproken dat zij vasthield aan een lichamelijke opstanding. Men zou de Griekse tekst eigenlijk moeten weergeven door 'vleselijke opstanding'. Van een (geestelijke) opstanding wilden velen in die eerste eeuwen nog wel weten (vgl. Hymeneüs en Filetus, 2 Tim. 2 : 17, 18), maar het lichaam schreven zij af, wanneer het ging om de verlossing, die in Christus Jezus is. Gnostische invloeden⁶ verhinderden hen in een lichamelijke opwekking te geloven.

Het is opmerkelijk dat de Apostolische Geloofsbelijdenis de opstanding van het vlees belijdt. De Geloofsbelijdenis van Nicea zegt: 'Wij verwachten de opstanding van de doden'. Het Nieuwe Testament spreekt wel over 'opstanding van de doden' en over het opgewekt worden van 'het lichaam', maar nooit gebruikt het de uitdrukking 'opstanding van het vlees'. Daarom valt het op dat de Apostolische Geloofsbelijdenis het toch zó heeft ge-

formuleerd. Hoogst waarschijnlijk is dit spreken terug te voeren op de relatie, die men in de vroege kerk legde tussen de opstanding van Christus en die van de gelovigen⁷. Vroege christelijke schrijvers gebruiken de uitdrukking 'in het vlees' voor heel de weg van Jezus op aarde⁸. Zij slaat dan niet enkel op zijn geboorte. De schrijvers doen dit om zo tot uitdrukking te brengen dat Jezus echt mens op aarde is geweest. Hij was dat ook na zijn verrijzenis. De opstanding van de gelovigen zal zijn als die van Christus: in het vlees. Dat bracht de vroege kerk ertoe te spreken over de opstanding van het vlees. Door het zó te formuleren werd wel heel krachtig front gemaakt tegen dwaalgeesten, die van een lichamelijke opwekking niet wilden weten.

De kerk hield in de storm van de dwaalleer vast dat het lichaam dat begraven wordt, eens wordt opgewekt. Twee oude Westerse belijdenissen benadrukken dat door de toevoeging van het woordje 'dit'. Zij belijden de opstanding van 'dit vlees'. Tertullianus merkt naar aanleiding van 1 Korintiërs 15 : 53 op: 'Wanneer de apostel zegt *dit* vergankelijk een *dit* sterfelijke, spreekt hij de woorden, terwijl hij de huid van zijn eigen lichaam aanraakt'⁹.

Werk van de Heilige Geest

In het Nieuwe Testament wordt de opwekking van doden een werk van God de Vader genoemd. Paulus schrijft in Romeinen 6 : 4 dat Christus uit de doden is opgewekt door de majesteit van de Vader. En de Here Jezus spreekt over de Vader, die de doden opwekt (Joh. 5 : 21). Het Nieuwe Testament schrijft echter de opwekking van doden ook toe aan God de Zoon, aan Christus. De Zoon doet leven wie Hij wil (Joh. 5 : 21). Allen, die in de graven zijn zullen naar zijn stem horen en zij zullen uitgaan (Joh. 5 : 28, 29). De Here Jezus zegt dat Hij hem, die in Hem gelooft, zal op-

wekken ten jongste dage (Joh. 6 : 40). In de opwekking van Lazarus toont Hij dat Hij de opstanding en het leven is (Joh. 11 : 25).

De Schrift verkondigt zowel de opstanding van Christus als die van de gelovigen ook als een werk van God de Heilige Geest. Paulus schrijft dat Christus 'naar de Geest der heiligheid' door zijn opstanding uit de doden is verklaard Gods Zoon te zijn in kracht (Rom. 1 : 4). De apostel spreekt hier over de Heilige Geest als Degene, die aan Christus heerlijkheid en kracht bij zijn opstanding gaf. Het woordje 'verklaard', dat de Nieuwe Vertaling hier heeft, is te zwak. Paulus schrijft dat Christus door de Geest der heiligheid is 'aangesteld' als Gods Zoon in kracht. In 1 Timoteus 3 : 16 ontdekken wij opnieuw het werk van de Heilige Geest bij de opstanding van onze Heiland. Hij is – zo wordt daar gezegd – 'gerechtvaardigd door de Geest'. Omdat het thema van de opstanding onmiskenbaar het vervolg van dit oude kerklied bepaalt, moeten wij bij dit 'gerechtvaardigd door de Geest' denken aan wat er plaats vond bij Jezus' opstanding. Toen is Hij door de Heilige Geest tegenover het ongeloof van de Joden gerechtvaardigd, in het gelijk gesteld. De Geest wordt genoemd als de Bewerker van deze rehabilitatie van Jezus. Impliciet wijst Paulus de Heilige Geest hier ook aan als de Bewerker van Jezus' opstanding. In dit verband moet ook Romeinen 8 : 11 worden genoemd. Paulus schrijft daar: 'En indien de Geest van Hem, die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, dan zal Hij, die Jezus uit de doden opgewekt heeft, ook uw sterfelijke lichamen levend maken door zijn Geest, die in u woont'. De opwekking van de Here Jezus komt hier tot ons als een werk van God (de Vader). Maar de opwekking van de gelovigen wordt hier verkondigd als een werk dat God (de Vader) doet door zijn Geest. Wat in de opgestane Christus werkelijkheid is,

zal voor de gelovigen werkelijkheid worden door de Geest, die in hen woont. Juist de inwonende Geest staat er garant voor dat heel het heil in Christus hun deel zal worden. Volledigheidshalve vermeld ik dat ook een andere verklaring mogelijk is. In plaats van 'door' zijn Geest, die in u woont, kan men op grond van handschriften ook lezen 'terwille, wegens' de Geest, die in u woont. Paulus wil dan verkondigen, dat de gelovigen *terwille* van de Geest, die hun ais onderpand geschonken is, ook de levendmaking van hun sterfelijke lichamen zullen ontvangen. Wij behoeven niet te kiezen. Beide lezingen zijn mogelijk.

Als laatste Schriftplaats wijs ik op 1 Korintiërs 15 : 45, waar Paulus zegt dat de laatste Adam een levendmakende Geest werd. Met die 'laatste Adam' bedoelt de apostel de opgestane Christus. In Hem is de eindtijd werkelijkheid geworden en de nieuwe schepping tot stand gekomen. Zoals het nu door de schepping van de eerste Adam kwam tot een *creatuurlijke mens*, zo werd door de opstanding van de laatste Adam *de Geest geschonken*. Dat is de betekenis van dat gedrongen zinnetje: 'de laatste Adam een levendmakende Geest'. Onmiskenbaar wijst Paulus hier de Heilige Geest aan als Bewerker van wat in Christus' opstanding tot stand mocht komen. De Geest, die de laatste Adam verwierf, is de grote Levendmaker. Allen (die gestorven zijn) zullen in Christus levend gemaakt worden (vers 22). Maar die grote levendmaking zal het wonder zijn van de Heilige Geest. Ook in 1 Korintiërs 15 : 45 komt de opstanding van de gelovigen naar ons toe als een werk van de Geest van Christus.

De orde van het Apostolicum

We zagen hoe in het Nieuwe Testament de opwekking uit de doden soms verkondigd wordt als een werk van de Vader, soms als een werk van de Zoon en meer dan

eens als het werk van de Heilige Geest. Dit leidt tot de vraag: is het juist, wanneer de Twaalf Artikelen de opstanding van het vlees belijden als een weldaad van de Heilige Geest? Moet de grote levendmaking op de jongste dag speciaal met de *Heilige Geest* in verband worden gebracht?

De gereformeerden hebben altijd beklemtoond dat de van God uitgaande werken ongescheiden zijn. In hun handelen met de wereld en met de mensen zijn de drie goddelijke Personen onafscheidelijk met elkaar verbonden. Dit geldt van de schepping, maar ook van de verlossing, als ook van de heiliging.

Nooit is één van deze drie het werk van één Persoon. Maar alle drie Personen zijn daarin bezig. Dit vooropgesteld hebben de gereformeerden niet gearzeld de *schepping* in het bijzonder toe te schrijven aan de Vader, de *verlossing* aan de Zoon en de *heiliging* aan de Heilige Geest. Men kan hier wijzen op Zondag 8 van de Heidelbergse Catechismus. Men kan hier ook noemen Artikel 9 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, waar gezegd wordt: 'Verder moeten wij ook letten op het eigen werk dat ieder van deze drie Personen aan ons verricht: de Vader wordt genoemd onze Schepper door Zijn kracht; de Zoon is onze Heiland en Verlosser door zijn bloed; de Heilige Geest is onze Heilmaker, doordat Hij woont in ons hart'.

Niet te ontkennen is dat in de Schrift de heiliging bijzonder aan de Heilige Geest wordt toegeschreven (vgl. 1 Kor. 6 : 11; 1 Tess. 4 : 7, 8). Meer dan eens wordt gesproken over 'heiliging door de Geest' (vgl. 2 Tess. 2 : 13; 1 Petr. 1 : 2). Daarbij mogen wij de heiliging zien als het werk van de Geest, waarin de smet, de macht en de gevolgen van de zonde bij Gods kinderen worden weggedaan. De gereformeerden hebben deze heiliging ruim gezien. In Zondag 8 van de Heidelbergse gaat het om *al* het werk dat de Heilige Geest in en aan de gelovigen doet. Onder de heiliging valt ook

de *verheerlijking*. H. Bavinck spreekt over de 'heerlijkmaking der gemeente, welke met de wedergeboorte een aanvang neemt'¹⁰. En A. Kuyper schrijft met betrekking tot de heiligmaking: 'zij gaat met zekere kortere of langere tusschenpoozen door, al de dagen des levens; maar wordt eerst voleind, wat aangaat de ziele en het sterven, en wat aangaat het lichaam in 's Heeren wederkomst'¹¹. Paulus verbindt in Romeinen 8 : 30 het werk van de Heilige Geest in roeping en rechtvaardiging dadelijk met de uiteindelijke *verheerlijking*.

Het is de Geest, die levend maakt (vgl. 2 Kor. 3 : 6). Dat leert ons reeds het Oude Testament (vgl. Ps. 33 : 6; 104 : 30; Job 33 : 4; Ezech. 37). Deze oudtestamentische grondgedachte keert bij Paulus terug, wanneer hij het nieuwe leven van Gods kinderen verkondigt als vrucht van de Heilige Geest (Rom. 8 : 1-10; Gal. 6 : 7). Het is deze 'Geest des levens' (Rom. 8 : 2), die actief zal zijn bij de grote levendmaking op de jongste dag. Paulus spreekt niet zonder reden juist als hij handelt over de opwekking van doden over de '*levendmakende Geest*' (1 Kor. 15 : 45).

De conclusie mag dan ook zijn dat – al is de opstanding van het vlees zeker ook het werk van de Vader en de Zoon – wij de levendmaking in de toekomst van Christus vooral mogen belijden als het werk van de Heilige Geest. Hij is het, die ook deze weldaad, die Gods kinderen in Christus hebben, hun eens toe-eigent!

¹ H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, IV, Kampen⁴ 1930, p. 674.

² Vgl. G.C. Berkouwer, *De Wederkomst van Christus*, I, Kampen 1961, p. 241.

³ Vgl. W.H. Velema, *Schepping en verlossing*, in: J. Kamphuis e.a., *Hoe staan wij ervoor?*, Barneveld (1992), p. 69 e.v. Hij spreekt over 'de christologische bepaaldheid' van de voltooide nieuwe schepping (p. 97), zegt dat de continuïteit ten diepste 'trinitarisch' bepaald is, maar werkt dat wat de Heilige Geest betreft niet uit.

⁴ J. van Genderen/W.H. Velema, *Beknopte*

Gereformeerde Dogmatiek, Kampen (1992), p. 780, vgl. p. 781: 'Het geheim van de continuïteit ligt niet in ons menselijk wezen, maar in de Geest, die levend maakt.'

⁵ Vgl. W. Bieder, *Auferstehung des Fleisches oder des Leibes?*, *Theologische Zeitschrift*, I. Jrg. 1945, p. 106: 'Nicht ganz korrekt ist die Uebersetzung 'Auferstehung des Fleisches', und zwar darum, weil der Genetiv voran steht, und sodann, weil der Artikel fehlt. Beides ist nicht bedeutungslos. Sarkos soll in irgendeinem Sinn betont werden'.

⁶ Onder de gnostiek vat men die stromingen uit de eerste eeuwen na Christus samen, die o.a. de goedheid van Gods schepping en de verlossing van de geschapen werkelijkheid ontkenden.

⁷ Vgl. J. Boliek, *The resurrection of the flesh. A study of a confessional phrase*, Amsterdam 1962, p. 34.

⁸ Vgl. bijv. De brief van Ignatius aan de Smyrnaeërs, III, 1: 'Ik weet en ik ben overtuigd dat Hij ook na de opstanding in het vlees was' (A.F.J. Klijn, *Apostolische Vaders*, I, Kampen (1981), p. 107).

⁹ Geciteerd bij J. Boliek, a.w., p. 37. Vgl. G. Sevenster, De 'opstanding des vleses' en het Nieuwe Testament bij Tertullianus, *Nederlands Theologisch Tijdschrift*, 9e jrg., p. 368.

¹⁰ H. Bavinck, a.w., p. 247. H. Berkhof, *De leer van de Heilige Geest*, Nijkerk² 1965, merkt op: 'Nog meer dan de rechtvaardiging wordt de heiliging in het Nieuwe Testament als het begin van onze verheerlijking beschouwd, het voorspel van de voleinding. Om deze verhouding uit te drukken, gebruikt Paulus de woorden *aparchè* (eersteling) en *arrabôn* (onderpand)' (p. 117).

¹¹ A. Kuyper, *Het werk van den Heiligen Geest*, Kampen² 1927, p. 571.

EEN AANTREKKELIJKE AANBIEDING'

Thijs Blok

E evangelisatie en zending

*Kon ik hem het geloof maar geven, kun je ouders en bijbelcursusbegeleiders horen verzuchten als er geen doorbraak te zien is, Wat je **eigen** leven inhoud en kleur geeft, gun je een ander ook zo graag. Maar wat je ook doet en hoe je het ook aanpakt – je **kunt** het hem niet geven. Een gevoel van teleurstelling en verdriet bekruipt je. Je hebt er alles aan gedaan. Maar het lukt niet.*

Apologetiek

Toch is het werk wat je gedaan hebt niet **onbelangrijk**. Je hebt het christelijk geloof **voorgeleefd**. En de waarheidsaanspraken en relevantie ervan laten zien en verdedigd. Je hebt **een** klimaat gecreëerd dat gunstig is voor het geloof. Een kader opgericht, waarbinnen de 'sprong van het geloof' makkelijker wordt dan hij anders zou zijn. Oftewel: je hebt gebruik gemaakt van de mogelijkheden die je als apologet heeft.

Bruggen bouwen

De evangelist en docent dogmatiek aan Wycliffe Hall in Oxford, Alister McGrath, heeft de laatste jaren diverse boeken geschreven op het terrein **van** de kerkgeschiedenis (o.a. een biografie over Calvijn, die inmiddels in het Nederlands vertaald is), **dogmenhistorie** en apologetiek. Onlangs is zijn uit de praktijk **geboren** apologetisch boek *Bruggen bouwen* in het Nederlands vertaald. Het knappe van het boek is, dat het door de talrijke praktijkvoorbeelden (McGrath gaf en geeft veel **lezingen** voor een niet-christe-

lijk publiek) en de **praktische w**-spitsing **van** het geheel voor een breed publiek goed te volgen is, terwijl er ondertussen toch **een** schat aan informatie meegegeven wordt. Met recht **een aantrekkelijke aanbieding!**

Wat hij zijn lezers vooral op het hart **drukt** is het belang van apologetiek niet te onderschatten. De apologetiek kent inderdaad haar grenzen: je **kunt** iemand het geloof niet geven. Maar je **kunt wel** **belangrijk voorwerk** doen. Je kunt vaststellen op **welke** punten er een kloof bestaat tussen het evangelie **en** je medemens. En proberen uit te zoeken wat de beste punten **zijn** om **een brug** tussen beiden te slaan.

Theologische basis

Voor die **brug** geeft God Zelf je de theologische hulpmiddelen in handen, schrijft McGrath: je zult tot je vreugde ontdekken dat God Zelf de fundamenten al gelegd heeft. In de wereld en in het **menselijk** hart. Concreet denkt **hij** daarbij aan de **leer van** schepping en verlossing en aan **Gods vermo-**gen om Zichzelf in **mensentaal** te openbaren.

Schepping en verlossing

Omdat God de wereld geschapen heeft, getuigt zijn **schepping** van **Hem en draagt** de kroon van zijn schepping (de mens) **een** herkenbare **indruk** van **Gods** wezen in zich. Door de gulheid van God houden wij **een** latente **herinnering** aan **Hem** over, die ons er toe kan be-
wogen ons Hem in **zijn** volheid te herinneren. Samen met Calvijn is McGrath ervan overtuigd dat er een algemene kennis van God waargenomen **kan** worden in zijn schepping. Om twee redenen: het is alsof er iets over God in elk **men-**senhart staat gegraveerd (subjectief) en God heeft Zichzelf in **zo'n** prachtige en elegante constructie van hemel en aarde geopenbaard, dat mensen hun ogen niet **kunnen** openen zonder Hem te **moeten** opmerken [objectief]. Deze **door** God **gegeven** startpunten **zijn** er om gebruikt te worden.

Maar **onze zonde dan?** De christelijke leer **van** de verlossing **bevestigt**, dat onze menselijke **natuur** er niet zo uitziet als God bedoeld heeft. Het beeld van God in **ons** is bedorven. Wat vervuld wu moeten zijn van **Gods** aanwezigheid is **leeg** en **vervallen**.

McGrath noemt dit de **kern** van de dialectiek **tussen** de dogma's van de schepping en de verlossing, waarop een effectieve apologetiek berust: er is een **gebroken** relatie met **God én** een **onvervulde ont-**vankelijkheid ten opzichte van God in **ons** (wat de mens in plaats van de Schepper vereert kan geen volledige bevrediging geven). In de schepping liggen mogelijkheden, die echter door de zonde geblokkeerd worden. Het is precies dit **gevoel** van leegte dat aan het

idee van een aanknopingspunt ten grondslag ligt. Het onthult je onvolledigheid en armoede. Het is een latente 'liefhebbende herinnering' aan God (Augustinus) die, versterkt door een ontmoeting met zijn schepping, de mogelijkheid in zich heeft om ons naar de bron te verwijzen van waaruit dit bitterzoete verlangen bevredigd kan worden. Zo fungeert de christelijke leer van schepping en verlossing als wegwijzer naar de Schepper en de Verlosser: het kan je doen verlangen naar meer van iets wat je maar voor een deel hebt.

Openbaring in mensentaal

Volg je de richting die de wijzer aangeeft, dan kom je uit bij ware kennis van de levende God. Hij heeft Zich bekend gemaakt in de schepping, maar kennis van God de Schepper is geen reddende kennis. In de Schrift en in Jezus Christus komt de ware kennis van de levende God tot volle bloei. God kan alleen volledig gekend worden door Jezus Christus, die op zijn beurt alleen kenbaar is door de Schrift. In navolging van alweer Calvijn onderstreept McGrath de centrale positie en de onmisbaarheid van de Schrift. De Schrift getuigt van de Opgestane Christus en Hij heeft ons God doen kennen. Zo brengt het Woord geloofskennis en -ervaring voort!

Omdat God Zichzelf bekend wil maken door zijn Woord, mogen onze menselijke woorden – hoe beperkt ook – dienst doen als middel waardoor God Zichzelf openbaart. Ze mogen de kwaliteit van het leven met God in de praktijk van alledag uitdrukken en zo wegwijzers naar God zijn, ook al kunnen ze mensen niet bij God brengen. Door de aanwezigheid en werkzaamheid van de Heilige Geest worden onze gebrekkige woorden door Gods genade veranderd in kracht. Opdat ook anderen God in Christus ontmoeten. Zo brengt ook ons woord door Gods genade geloofskennis en -ervaring voort!

Wetenschap en kunst

Het nieuwe van de bijdrage van McGrath is, dat hij hiermee een aanvulling op de traditionele christelijke apologetiek geeft. Om twee redenen pleit hij voor aanpassing van de traditionele hulpmiddelen: 1) Het strijdperk is veranderd. De traditionele apologetiek lijkt vaak geworteld te zijn in een wereld die stervende is – een wereld waarin de waarheidsaanspraken van het christelijk geloof voornamelijk in collegezalen van oude universiteiten getest werden en waarin de rede gezien werd als de uiteindelijke rechtvaardigingsnorm. Maar die situatie is veranderd. Vandaag zijn de tv-studio, de nationale pers, de universiteitskantine en het winkelcentrum de plaatsen waar het christendom voor z'n leven moet vechten. Daar kan het christendom niet langer volstaan met het wijzen op z'n inherente redelijkheid. Het moet ook z'n relevantie voor het leven aantonen.

2) Er zijn meer dan alleen verstandelijke barrières. In de ogen van McGrath is apologetiek meer dan een beroep doen op de redelijkheid van de christelijke waarheidsaanspraken. Het christendom is veel meer dan een pakket ideeën dat op een aantal intellectuele barrières stuit die uit de weg kunnen worden geruimd door zorgvuldig en kritisch te argumenteren. Ook de geschiedenis van het christendom kan de reden zijn waarom het christelijk geloof voor veel mensen onaan-trekkelijk is: 'heeft de kerk de slavernij niet goedgekeurd?' En (om dichterbij huis te blijven): 'het christendom kan niet veel soeps zijn; ik heb een vriend die christen is, maar als je naar zijn levensstijl kijkt en de manier waarop hij anderen behandelt...' Voor weer een ander vormt het te grabbel gooien van zijn persoonlijke integriteit een hindernis: 'ik ben nu al 25 jaar atheïst. Als ik nu van gedachten verander, veroordeel ik daarmee m'n hele verleden'.

Omdat het debat over het christe-

lijk geloof niet langer alleen op de universiteiten wordt gevoerd en de hindernissen diverser zijn dan de traditionele apologetiek doet vermoeden, probeert McGrath de apologetiek op een creatieve en effectieve manier nieuw leven in te blazen. Hij erkent de sterke punten van de wetenschap van een apologetiek die gericht is op vraagstukken en wil aanmoedigen tot de kunst van een benadering die gericht is op mensen. Oftewel: de apologetiek als wetenschap moet aangevuld worden met de apologetiek als kunst.

Aanknopingspunten

Zes aanknopingspunten laat McGrath de revue passeren. Eén licht ik er even uit om u een indruk te geven van de manier waarop McGrath daar mee omgaat: angst voor de dood. Het onderstreept en passant nog eens de centrale plaats, die de christelijke leer van schepping en verlossing in het boek inneemt. McGrath schrijft, dat we in onze moderne westerse samenleving de dood het liefst negeren. Doktoren hebben het over een 'negatief resultaat van de zorg van de patiënt' als ze bedoelen dat de patiënt gestorven is. En gebouwen waar lichamen klaargemaakt worden voor de begrafenis of crematie worden 'rusthuizen' genoemd. We vinden de dood bedreigend. Het zet al onze zekerheid op losse schroeven. McGrath: dit gevoel van vergankelijkheid en de onrust die dat met zich meebrengt kan ons wegdrijven van de valse zekerheid van de wereld in de armen van God. De hoop op het te boven komen van die laatste grens is een echt aanknopingspunt en nauw verbonden met de christelijke leer van scheppingen verlossing. We zijn voor het eeuwige leven geschapen. Maar dat is te niet gedaan door de zonde, die ons van God afvoert wat een gevoel van leegte achterlaat. De angst voor de dood is een symptoom van die leegte. Maar het is ook een teken van de mogelijkheid dat ons

door de zonde gebroken **leven** vervuld **wordt**. Ongerustheid in de context van de **christelijke** dogma's schepping en verlossing, is zowel een onthulling van onze **zonde** als een teken van de mogelijkheid van onze verlossing. God heeft in zijn genade **toegestaan**, dat de angst voor de dood ons tot de vreugde van de vergeving kan **worden door Christus**.

Cornelius van Til

McGrath neemt in zijn boek duidelijk afstand van de apologetische methode van Van Til. Cornelius van Til gaat uit van de **onmogelijkheid** van een dialoog met **niet-christenen**. **Hij** stelt, dat je niet over **God** kunt nadenken zonder **ervan uit te gaan dat Hij bestaat**. Doe je dat wel dan **neem** je je uitgangspunt in jezelf. En dat leidt per definitie tot afgoderij. **Apologetiek** moet daarom **van** boven beginnen en niet van beneden.

McGrath is er echter van overtuigd dat er iets **gemeenschappelijks** is: natuurlijke godskennis (Rom. 1 : 19-21). **Het** is waar dat deze **kennis** door de **natuurlijke mens** op **zettelijk** en systematisch onderdrukt **wordt**. Maar de apologeet **kan** de herinnering **aan** die **weggedrukte kennis** van God weer naar boven halen. Zo kan de natuurlijke godskennis een beginpunt zijn – niet **meer** dan dat! – **voor** de volle **rijkdom** van Gods **Zelfopenbaring**. De algemene **openbaring** doet dienst als aanknopingspunt **voor** de bijzondere openbaring, die **alleen** reddende **kennis** bidt. **Verkeerd gebruik** van natuurlijke godskennis – **wat** inderdaad veel voorkomt – heft goed gebruik **ervan** niet op.

Aanknopingspunt?

Hoe stelt McGrath zich dat **goede** gebruik van natuurlijke godskennis voor? Die **vraag** klemmt temeer omdat McGrath erkent, dat er **door** de **zondeval** een dubbele vervorming **opgetreden** is: zowel Gods schepselen **als** zijn schepping zijn geval-

len. En de zonde brengt een **ge-negdheid** tot verdraaiing met zich mee, waardoor Gods openbaring in de schepping gemakkelijk veranderd **wordt** in een afgod van eigen makelij. Het verzwakt Gods nabijheid in de natuur. Maar het sluit in de ogen van McGrath een **voorzichtig** en verantwoord **beroep** op de schepping als iets dat boven zichzelf uitwijst **naar** de Schepper niet uit. Als aanknopingspunt biedt het een echte mogelijkheid en heeft het z'n waarde: je waarneming van de Schepper in de schepping kan nl. opgenomen en **vernieuwd** worden **door** de christelijke **opbaring, in Christus en door de Schrift**.

Ik vraag me op grond van Rom. 1 : 18v. af, of je in dit verband van een **aanknopingspunt kunt** spreken. **Ik** zou vervormde kennis van God liever een aangrijpingspunt **noemen**. Iets wat je aanwijst **om** je heen: het leven is **doortrokken** van de sporen van **de** dood. Je laat de uiteindelijke gevolgen zien: de **toorn** van **God** blijft. Maar je wijst **ook** op de Bevrijder van de **toorn: Christus**. Hij is met onze door de **zondeval** vervormde **kennis** van **God** aan het **werk** gegaan. **Hij heeft** zonde en dood aangepakt. **Op** Zich genomen. Gods **toorn gestild**. **En** de ware **kennis** van de levende God bekendgemaakt.

Van theorie naar praktijk

De aanpak van McGrath ziet er als volgt uit:

- Grijp de **dofheid** van ons **bestaan** aan om de glans van **Gods Liefde** in Christus helder te laten stralen. Veel mensen zijn op zoek. Maar steeds minder mensen hebben weet van de blijde boodschap. Laat je door je **God** en Verlosser **in-schakelen** om midden in **alle** **vertwijfeling** een wegwijzer naar het leven te zijn.
- Om de kloof te **ontdekken** tussen het evangelie en je medemens, moet je in je contacten **beginnen** met **luisteren**. Allereerst naar het evangelie. **Een** apologeet **sprekt** vanuit het Woord

en moet daarom **thuis** zijn in het evangelie **en** – in **het verlengde** daarvan – in **&** christelijke **theologie**. Je moet ook luisteren naar je **medemens**. '**Ken uw gehoor**' is het steeds terugkerende **refrein**. Wie het christelijk geloof wil uitdagen buiten én **binnen** de **kerk** moet zich willen verdiepen in de **persoonlijke** situatie van mensen. Om **zo** hun **vertrouwen** te winnen en vast te **kunnen** stellen wat de **echter** problemen zijn;

c) Vervolgens moet je de hindernissen **voor** het aanvaarden van de waarheid van het evangelie **benoemen** en erop ingaan (Is geloof geen inbeelding? En waarom al dat lijden in de wereld? Alle godsdiensten zijn toch gelijk? Is de opstanding geen **fabeltje**? Is het wel eerlijk dat er mensen verloren gaan?); d) Stel daarna de anti-christelijke **wereldbeschouwingen** aan de **kaak** (zij wedijveren om dezelfde **mensen!**);

e) Probeer verder op **een** creatieve **manier** een **ingang** voor het evangelie te vinden. **Een** apologeet **probeert** bij voorkeur door middel van een verhaal een fantasievol beroep te doen **op** wat men al weet en **er**voor te zorgen dat de **toehoorders** interesse gaan tonen of zelfs enthousiast worden voor wat ze nog niet **weten**;

f) Leg tenslotte uit hoe **instemming** met het christendom overgaat in levend geloof in **Christus**. Je **kunt** niemand het geloof geven. Maar **wel** oproepen **tot geloof** in **God**: '**vertrouw** er op, dat de beloften van het evangelie echt zijn en **dat** op een dag te zien zal zijn dat ze echt zijn en **zeg**: Here, ik geloof – kom mijn ongeloof te hulp'.

Als gemeente

Misschien bekruipt u het gevoel: is dat niet veel te veel gevraagd van een gewoon **gemeentelid**? Ja en nee. Het is inderdaad niet reëel **dat** welk **gemeentelid** dan ook dat alleen kan. Dat lukt **niet**. Maar dat **heeft** ook niet. Je **bent** als gemeente van **Christus** ook voor dit werk

aan elkaar gegeven. Dat **betekent** allereerst dat je elkaar opbouwt in het geloof. En vervolgens, dat je je afvraagt hoe je samen die opbouw dienstbaar kunt **maken** aan de uitbouw van Christus' **kerk**. Voor deze voluit kerkelijke taak is naar mijn overtuiging een stuk extra begeleiding en **toerusting** van kerke-raadswege dringend gewenst.

Een aantrekkelijke aanbieding

Apologetisch is het de vraag hoe christelijke waarheidsaanspraken serieus genomen kunnen worden als er zoveel alternatieven zijn. Steeds meer mensen zijn er in deze postmoderne tijd van overtuigd, dat er geen universeel uitgangspunt is op grond waarvan besloten zou kunnen worden wat juist is en wat niet. Dat heeft wél belangrijke voordelen als **nadelen** voor de christelijke apologet. Het christendom heeft er enerzijds net zoveel recht op om gehoord te worden als welk ander systeem **ook**. Anderzijds is het christendom acceptabel omdat sommigen het als waar zien – niet omdat het waar is.

Hoewel McGrath afstand neemt van dit postmoderne waarheidsbegrip, adviseert hij om louter tactische redenen de christelijke waarheidsaanspraken als 'G d bestaat' en 'Christus is waarlijk opgestaan' niet gelijk ten tonele te voeren. **Stel** het christendom niet voor als juist (tegenover verkeerd), maar als aantrekkelijk: **God** vervult de diepste menselijke verlangens, toont zijn overweldigend liefdevol en het geloof in God geeft zekerheid. Voeg daar vervolgens aan toe dat het christendom betekenis heeft voor het leven. Het biedt nl. een basis voor goed en kwaad (1), een kader voor zingeving (2) en een leidende en inspirerende visie (3). Je kunt echter iemand het christendom niet binnenloodsen omdat het werkt. Dat zal op een diepe teleurstelling uitlopen. Het gaat uiteindelijk om de erkenning, dat God als de Schepper van alle leven zijn

(waarheids)aanspraken kan doen gelden, omdat Hij recht heeft op de aanbidding van zijn schepselen. Juist vanuit het perspectief van schepping en verlossing had McGrath dat aspect m.i. nog kunnen benadrukken en zo het geheel nog meer diepgang kunnen geven.

Voorbehoud

Een waarschuwing is nog op z'n plaats. McGrath wil op geen enkele manier de suggestie wekken, dat succesvol evangeliseren een zaak van goede apologetiek zou zijn. Christelijke apologetiek is en blijft een apologetiek van het voorbehoud. Alleen God Zelf kan het reddend geloof geven. Je kunt aangeven dat het christelijk geloof be-

staat. Je kunt een klimaat van vertrouwen creëren, waarin je laat zien dat God ons vertrouwen en onze toewijding waard is. En je kunt iemand oproepen tot geloof in Gods beloften. Maar iemand het geloof geven kun je niet. Het blijft bij een aantrekkelijke aanbieding. Vanuit menselijk standpunt gezien moet je medemens beslissen. Vanuit de Schrift zeg je, dat Gods beslissing daar achter ligt. Het geloof is en blijft een gave van God.

N.a.v.: Alistair McGrath, *Bruggen bouwen. Over effectief doorgeven van het christelijk geloof*, Kampen 1994, 318 p., ISBN 90 297 1239 2, prijs: f 44,90.

¹ Met dank aan Wolter Rose voor zijn nuttige adviezen.

Thijs Blok is een ouderejaarsstudent in Kampen.

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als brand-, storm- of andere

schade dreigt, is het maar het beste als uw kerkelijke eigendommen bij Donatus zijn verzekerd. Gewoon, omdat Donatus in de praktijk bewijst er te zijn wanneer Donatus het meeste nodig is! Bij calamiteiten van welke omvang en aard dan ook. Op basis van op maat gesneden voorwaarden.

50% premierestitutie

Bovendien is kiezen voor Donatus kiezen voor verantwoorde bestedingen. Jaarlijks wordt de winst van Donatus in de vorm van premierestitutie terug betaald. In de afgelopen 10 jaar bedroeg deze premierestitutie gemiddeld maar liefst 50%!

~~S-n~~ sterk.

Donatus is een onderlinge

verzekeringmaatschappij. En dat betekent dat de leden samen de kracht van Donatus bepalen. Een gemeenschapsgedachte die er inmiddels roe heeft geleid, ~~te~~ er ruim 75% van alle kerkgebouwen in Nederland bij Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan om een persoonlijk gesprek net één van onze adviseurs. Ook als u al nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus u.a., Postbus 5055, 5201 GB 's Hertogenbosch, tel: 073-122166

DE LITURGIE VAN DE GEMEENTE

C.J. de Ruijter

LITURGIE EN GEMEENTE

We spreken er veel over de laatste tijd. De liturgie van de gemeente is een belangrijk onderwerp geworden. Dat is wel eens anders geweest. Jarenlang hebben we b.v. heel vanzelfsprekend de orde van Middelburg gebruikt, zonder dat iemand er iets van zei. De aandacht was toen vaak op andere dingen gericht. Maar vandaag is liturgie een belangrijk onderwerp. Hoe we daar ook verder tegen aankijken, we kunnen niet om dat thema heen. Daarom heeft de redactie besloten een aparte rubriek te openen, waarin we aandacht kunnen besteden aan allerlei vragen rond dit onderwerp. Onder de titel 'Liturgie en gemeente' begint vandaag een rubriek waarin we willen meehelpen aan de bezinning op liturgische vragen. En aan het gesprek in de gemeente daarover.

doorgesproken. Want het blijft natuurlijk wel belangrijk, dat we ook echt met elkaar aan de praat komen over zo'n gevoelig onderwerp. Juist vanwege de diepe gevoelens die erbij in geding zijn, is het goed, dat we weten wat we aan elkaar hebben,

Liefhebbers

In de praktijk valt het trouwens op, dat er ook altijd mensen zijn die zich bij dit onderwerp niet echt betrokken voelen. Bezigt men met liturgie laten ze graag aan de liefhebbers over. Als zij er maar niet te veel last van hebben.

Nu zal het vast wel eens voorkomen, dat er mensen zijn die van dit onderwerp hun hobby maken. Een hobby is iets waarvoor **P** kiest, maar waar je een ander niet toe kunt verplichten. Maar zo ligt het toch bij dit onderwerp niet. Wij beginnen deze rubriek niet & hobbyïsme, waar we de lezers vraagt mee lastig vallen.

En toch denken we, dat dit een echte rubriek voor liefhebbers kan zijn. Maar dan denk ik daarbij aan Ps. 116: 'Ik heb de Here lief, want Hij hoort mijn stem, mijn smekingen'. Vanuit dat begin zie je in dat lied als het ware de omtrekken van een liturgie voor de Here oprijzen. Wie de Here liefheeft, vindt in de liturgie van de gemeente de ruimte voor de ware eredienst ('in de tegenwoordigheid van al zijn volk' (vers 18)). In die zin hopen we met deze rubriek veel liefhebbers van dienst te kunnen zijn.

Bewustwording

Een liturgie-rubriek roept bij sommige mensen de gedachte op aan

bedding waarin de gevoelens van de hele gemeente geleid worden. Het luistert dus heel nauw, als we over dat onderwerp met elkaar aan de praat raken. Wit aan de wedienst: komt, raakt al heel gauw aan de geloofsgevoelens van een ander. Dat is ook de oorzaak, waardoor het gesprek over deze dingen gemakkelijk tot verwijdering kan leiden.

We zijn ons daar heel goed van bewust. Soms ervaren mensen het als pijnlijk en zelfs als bedreigend als liturgische vormen en gewoonten in discussie komen. We hopen daar serieus rekening mee te houden en zo mee te kunnen helpen aan een goed klimaat waarin over deze dingen in de gemeente kan worden

Een gevoelig onderwerp

Het is niet teveel gezegd om dit een gevoelig onderwerp te noemen. Iedereen kan dat merken zodra het onderwerp ter tafel komt. Er zijn heel vaak emoties in het spel, als de eredienst ter sprake komt. En dat is ook goed. Want het gaat dan wel om de manier waarop we onze omgang met God gestalte geven. Daarmee raak je dus aan de belangrijkste dingen in een mensenleven.

In de omgang met God hebben emoties daarom een wettige plaats. De dienst aan Hem raakt ons tot in het hart en activeert onze gevoelens voor Zijn aangezicht. De eredienst van de gemeente & als een

allerlei vernieuwingen die **meteen** ai op stapel zouden (**moeten**) staan. Dat is niet **wat** de redactie in de eerste plaats voor ogen **staat**. Echte **bezinning** op liturgische vragen begint ergens anders: bij **bewustwording**. Wat doen wij **eigenlijk**, als we in de **kerk** zijn?

Het blijkt **vaak** ook, dat daar **voor** veel kerkgangers het grootste **probleem** zit. Er zijn een aantal **bekende** vormen die we zondags hanteren. Maar juist vanwege het onveranderd terugkomen van die **vormen**, wil de betekenis nog wel eens uitslijten. Sleur ligt zomaar op de **loer**, als je iedere zondag een aantal **vaste** elementen ziet terugkomen. Maar sleur doorbreek je niet in de eerste plaats door **verandering**. Op **bewustwording** komt het aan. En juist zo kan de liturgie zelf **ook** weer aan diepte winnen. Wie opnieuw beseft wat er gebeurt in de eredienst, **zal** des **te** **bewuster** zijn hart **kunnen** richten op God. We hopen daaraan een bijdrage te kunnen geven. Voor ons was het in ieder geval een **belangrijk** motief om met deze **rubriek** te beginnen.

Gemeenschappelijke liturgie

Nog een ander motief ligt in het gemeenschappelijk karakter van de liturgie. Wij **hebben** als gereformeerde kerken bepaalde afspraken gemaakt over de eredienst. En we stellen er ook prijs op, **dat** we op dat punt elkaar goed **vasthouden**. **Er zijn** kerkgenootschappen waar de plaatselijke verschillen heel **groot** zijn. Dat kan zowel voor de eredienst zelf als voor het contact tussen de kerken onderling erg nadelig zijn. Voordat je het weet groeien kerken op een heel **belangrijk** punt uit **elkaar**.

In de huidige situatie is dat voor onze kerken ook niet ondenkbaar. Op veel **plaatsen** is **door** de kerkeraad een **liturgie-commissie** ingesteld. En **zulke** commissies **komen** allemaal **plaatselijk** tot aanbevelingen. Dat is op zich niet erg, maar onderling contact is daar meestal weinig over.

Daarom is het goed, dat de synode van **Ommen** een deputaatschap voor liturgie heeft ingesteld. Dat betekent dat **we** als kerken hierin ook onderling goed contact met elkaar kunnen houden. Dat **deputaatschap** heeft de afgelopen jaren hard gewerkt en onlangs kwam er een uitvoerig rapport uit, dat aan de volgende synode wordt aangeboden. Om u zoveel mogelijk te laten meeleven en meedenken, hopen we de komende maanden in **deze** rubriek de belangrijkste elementen uit dat rapport aan u door te geven.

Wat u mag verwachten

Tenslotte wil ik kort aangeven wat u in deze rubriek verder van ons mag verwachten. In de **eerste** plaats willen **we** basis-materiaal aandragen voor liturgische **bezinning**. Dat **betekent** dat we aandacht

willen vragen voor bijbelgegevens en de manier waarop de kerk die bijbelgegevens in het verleden heeft toegepast. Daarbij hoort ook, dat we **willen** doorgeven **hoe er** in heden en verleden over liturgische vragen is nagedacht.

Daarnaast willen we ons tegelijk richten op praktische **vragen** die rond de eredienst **steeds** weer **opkomen**. In veel gemeenten is men bezig met **allerlei** praktische elementen in de kerkdienst. Vaak blijkt men op **heel verschillende** plaatsen **dan met** dezelfde dingen bezig te zijn. Daarom **kunnen** die ook heel goed hier een plaats krijgen.

(Mocht u **een** praktische vraag in deze rubriek behandeld willen zien, dan kunt u dat altijd schrijven.)

Moge ook deze rubriek bijdragen aan echte ontwikkeling van het g e reformeerde leven.

STICHTING AFBOW

De stichting Afbouw te Kampen stelt zich ten doel de beoefening van de gereformeerde theologie te bevorderen door met name te helpen bij de financiering van proefschriften ten dienste van promoties aan de Universiteit te Kampen.

Voor haar inkomsten is de stichting geheel aangewezen op giften van meelevende kerkleden.

Inlichtingen worden graag gegeven door het bestuur:

C. Trimp (05202-14869),
B. Kamphuis (05202-26248) en
J.G. de Kimpe (05202-16384).

Giften, die fiscaal aftrekbaar zijn, worden graag ingewacht via bankrekeningno. 63.18.36.934.

ten name van Stichting Afbouw
p/a Hoefblad 4
8265 GM Kampen.

Postrekening van de Credit Lyonnais Bank te Kampen: 806552.

M

meegelezen

Buitenissig en ik-gericht3

Het Hervormd Weekblad biedt al enige weken een serie artikelen over de Persoon en het werk van de Heilige Geest. In het nummer van 21 september schrijft ds. G. van der Stouw als negende in de reeks over de Geest en het Woord. Woord en Geest speelden hun rol in de schepping. Beiden zijn ook actief in onze her-schepping; hetzelfde Woord en dezelfde Geest komen naar ons toe en roepen ons terug.

De wereld en de mens mogen dan door Woord en Geest geschapen zijn, ze varen er niet en ervaren er zich niet 'wel' bij. In Jezus Christus komt echter het Woord op-nieuw tot ons. Het Woord toont zich nu in menselijke gestalte en is één van ons geworden. Zo vangt God zijn herschepping aan. En het is de Heilige Geest, de Geest van God, die ook de Geest van Jezus is, die met ons gaat 'communiceren'. Het is de Geest die ons het Woord doet verstaan en ons herschept en vernieuwt. Dat is het aloude belijden van de Kerk. En toch is er in die Kerk de eeuwen door het mis-verstand geweest rond het werk van de Geest. Tot op vandaag be-roepen vele gelovigen zich op de bijzondere werking van deze Heilige Geest wanneer zij een bijzondere ervaring ondergaan. Kan dat dan niet?

De ervaring als menselijke mogelijkheid

In mijn jeugd heb ik veel 'beke-ringsgeschiedenissen' gehoord en gelezen. Het waren allemaal ernstige en iegelijk wonderlijke verhalen. De één werd gegrepen in angst, de ander ervoer grote vreugde. Over het algemeen werden de

details van een hooiberg als schuilplaats der verootmoediging, een bloeiende boom, een gevoel van oneindigheid, uitvoerig beschreven. Ik was daar van onder de indruk en vroeg me wel eens af of ik zelf, nuchter en rationeel ventje, ooit 'rijp' zou zijn voor zo'n beke-ring die dan ook geboekstaafd werd als het werk van de Heilige Geest.

Ik kreeg daar een totaal andere kijk op toen ik, nu alweer ongeveer dertig jaar geleden, een bijzonder boek las. De godsdienstpsycholoog James (uit de vorige eeuw, nota bene) beschrijft 'ervaringen' van mensen (o.a. Indianen) die nog nooit van God hebben gehoord. Toch ervaren zij een zelfde soort opwinding, vreugde, verdriet, zondebesef ook, als die mensen uit de 'beke-ringsgeschiedenissen', overigens zonder daarbij tot God of Christus te komen. Dit was voor mij een eye-opener: ervaring is dus 'gewoon' een menselijke mogelijkheid of je nou gelooft of niet! Dat aan de bijzondere ervaring vaak religieuze conclusies worden verbonden, ligt voor de hand. Want met onze mogelijkheid tot ervaren kunnen wij de werkelijkheid van alledag ontstijgen. De psycholoog Maslow beschrijft op uitvoerige wijze deze menselijke mogelijkheid en analyseert ook datgene wat er gebeurt.

Sindsdien kijk en luister ik nog luistischer naar allerlei ervarings-elementen die in radio- en tv-programma's, in allerlei diensten in 'k-m-gen en groepen' in 'evangelische' en 'pinkster'-lectuur worden gepresenteerd als het werk van de Heilige Geest. Vaak blijkt dat men getroffen wordt door het buitenissige in de 'ervaring' en dat bepaalt dan

of het een werk van de Geest is. Overigens moeten we deze exclusieve aandacht voor de 'geestelijke ervaring' niet uitsluitend in genoemde groepen zoeken. De geschiedenis van & Kerk leert ons dat 'doperse' stromingen altijd aanwezig zijn geweest. Met name J.G. Woelderink heeft de vinger op de zere plek gelegd waar het gaat om het exclusieve beroep op het werk van de Heilige Geest in de zg. 'bevindelijke' stromingen binnen de gereformeerde gezindte. Het Woord en de toetsing aan het Woord staan over het algemeen buiten deze 'ervaringen' en buiten 'spel'. Het is alleen maar het 'innerlijke licht' dat overtuigt van & 'ervaren waarheid'. Daarin is men dan bijzonder absoluut.

Spel van Woord en Geest

'Gisteravond ben ik echt uit mijn bol gegaan. We hadden toch een dienst! Naast me stond een man dit plat achterover sloeg. Niks aan de hand, geen schrammetje, geen hersenschudding. En lachen dat je deed! Zo heb ik de Geest nog nooit zien werken!'

Het is – in het kort: – het verhaal van een studente, opgegroeid in een reformatische kerk en die zich sinds kort, wat zoekend, heeft aangesloten bij een wat pinkster-achtige evangeliegemeente. Ze was kennelijk 'gemaakt' door deze bijzondere ervaring die vanuit Canada naar hier zijn overgewaaid als de zg. 'Toronto-blessings'. Ze was tijdens ons gesprek ervan overtuigd dat dit het werk van de Heilige Geest is. Toen ik haar erop attendeerde dat Jomanda ook zulke sessies organiseert met ongeveer dezelfde verschijnselen, werd ze een beetje boos. Dit nieuwe 'opwek-

kingsfenomeen' presenteert zich thans ruim een jaar in Nederland. Ik bekeek en beluisterde onlangs een **video** uit Toronto. **Wat** me op-**viel**, dat ook hier alle nadruk op de ervaring wordt gelegd en dat er nauwelijks of geen relatie wordt gelegd met het Woord. Bovendien is dit alles zo ik-gericht dat ook de nood van de wereld van vandaag niet in het vizier komt. Kennelijk is deze tijd van 'high-tech' tegelijk een tijd van grote behoefte aan ervaring, religieuze **ervaring!** De roeping van de gemeente van **Christus** is er altijd al één geweest om het werk van de Geest mede zichtbaar te maken. Des te meer worden **we** daar **vandaag** toe geroepen. ik geloof echter niet dat de Geest zich van dit **soort** val- en lachpartijen bedient, **waarin** zelfs ontoring **van** de **mens** als schepsel zichtbaar kan worden. De heiligheid van 'de Naam' staat daarmee op het spel!

U uit de kerken

Afscheid

Enschede— Op zondag 1 oktober jl. heeft ds. **H.J. Boiten** afscheid genomen van de gemeente te **Enschede-Zuid**. Hij zal zich nl. op D.V. 15 oktober a.s. **aan de gemeente** te **Amersfoort-Centrum** verbinden. De afscheidsdienst werd gehouden in het eigen kerkgebouw **van de gemeente** **in de Haaksbergerstraat** nr. 118.

Jubilea

Rotterdam— Op vrijdag 6 oktober jl. was het 25 jaar geleden dat ds. **R. van Nus**, emeritus-predikant te **Rotterdam-Delfshaven**, in het ambt werd bevestigd.

Roelof van Nus werd op 22 november 1934 in Amersfoort geboren. Hij bezocht daar het gymnasium en studeerde daarna theologie aan de Theol. Hogeschool te Kampen. **Van** 1960 tot 1970 **werkte** hij aan de bibliotheek van de universiteiten te Utrecht en Leiden.

Op 6 oktober 1970 **werd** hij te **Rijnsburg** in het ambt bevestigd als missionair predikant **voor** het **zendingswerk op Curaçao**. **Na** zijn terugkeer verbond **hij** zich in **1976** **aan de gemeente** te **Bruchterveld** en in 1987 aan die van **Rotterdam-Delfshaven**. Na een auto-ongeluk — op 1 oktober 1994 — werd hem **vroeg** emeritaat verleend.

Ds. Van Nus was vele jaren zendingsdeputaat.

Overleden

Kampen — Op zaterdag 23 september jl. is ds. **A.R. Bosman**, emeritus-predikant van de kerk te Den Ham, op 78-jarige leeftijd overleden. **Albert Roelof Bosman** werd op 24 augustus 1917 te Hoogeveen geboren. Hij bezocht de hbs in deze

plaats en studeerde theologie in Kampen. Op 30 december 1945 deed ds. **Bosman** intrede te **Hijken**, vanwaar hij in 1949 naar **Gorinchem** vertrok. In 1951 verbond hij zich **aan de gemeente** te **Ten Boer**, in 1964 aan **de gemeente van Niezijl en Kommerzijl**. In 1966 werd hij predikant te **Gees en** vanaf 1949 tot aan zijn emeritaat was hij dat te **Den Ham**.

Op 1 oktober 1982 ging ds. **Bosman** met emeritaat. De laatste jaren van zijn leven woonde hij in **Kampen**.

Burlington — Op 8 sept. jl. werd bekend dat ds. **G. van Dooren**, emeritus-predikant van de Canadian Reformed Church van Burlington-East, op 83-jarige leeftijd is overleden.

Gilbert van Dooren werd op 13 augustus 1911 in Kampen geboren. Hij studeerde aan de Theologische Hogeschool te Kampen en werd op 1 maart 1936 te **Mussel** in het ambt bevestigd.

In 1939 werd hij predikant te **Wezep** — waar hij zich in 1945 vrijmaakte — en in 1946 te **Enschede**. In 1954 vertrok ds. **Van Dooren** naar Canada, waar hij predikant werd van de Canadian Reformed Church te **Orangeville**. Van 1955 tot aan zijn overlijden was hij verbonden aan de **kerk** te **Burlington-East** (vanaf 1977 als emeritus j. **Ds. Van Dooren** studeerde in Canada aan het **John Knox College** in **Toronto**, waar hij zijn Masters Degree behaalde (april 1963) en **was** verder nog lector aan het Theol. College van de **Canadian Reformed Churches** te **Hamilton**. **Rij** schreef vele artikelen **voor de Enschedese Kerkbode en The Clarion** (*het orgaan van de Can. Ref. Churches*) en hij was (mede-)auteur van boeken als: *De geschiedenis der Godsopenbaring; Instructeurs en frontsoldaten; Op weg naar een Engels Calvinistisch Psalter; Lasting Flood; Before Many Witnesses en En wij zijn ontkomen (2 dl.)*, over de geschiedenis van de Vrijmaking in **Wezep**.

Examens

De classis Dordrecht-Gorinchem heeft kandidaat A. van Groos, be-roepen predikant te Gorinchem en Sliedrecht, peremptoir geëxami-neerd en toegelaten tot het ambt van Dienaar des Woords. De heer Van Groos zal D.V. op zondag 1 oktober a.s. worden bevestigd.

Kampen – Aan de Theologische Universiteit slaagden voor het doc-toraal examen de heren A. Bas te Alblasserdam en R.R. Roth te Kam-pen.

Financieel beheer TU

Kampen – Het curatorium van de Theol. Universiteit te Kampen zal de komende synode van Berkel (1996) voorstellen het financiële beheer van de universiteit geheel onder te brengen bij het curatori-um. Tot nu toe was hiervoor de *Stichting voor de Financiële Ver-zorging van de Opleiding tot de Dienst des Woords in de Gerefor-meerde Kerken in Nederland* ver-antwoordelijk. Een deel van het herziene Statuut van de universiteit zal aangepast moeten worden om dit mogelijk te maken en het zal aan het moderamen van de synode worden overgelaten om, na nader advies te hebben ingewonnen, deze zaak af te handelen. Dit blijkt uit een Kort Verslag van het curatori-um. Het voorstel van het curatorium wordt mede gedaan op advies van externe deskundigen. Volgens de begroting 1996 zal een quotum van f 21,50 per ziel worden gevraagd, wat een verhoging van f 2,- bete-kent t.o.v. 1995.

Aangepaste dienst

Zwolle – Zondag 8 oktober a.s. zal D.V. in de Opstandingskerk te Zwolle een kerkdienst worden ge-houden aangepast aan verstandelijk gehandicapten. Voorganger: ds. C. Harryvan; Aanvang: 14.30 uur;

Thema van de preek: *Ook al ben je soms alleen, God is altijd bij je*; Schriftlezing: Psalm 23; Te zingen liederen: Ps. 150 : 1, 2; Ps. 146 : 3; Ps. 33 : 4, 5, 7 en de nrs. 167, 230, 245, 247, 246, 238 en 51 uit de E&R-bundel, verder uit *Alles wordt nieuw*: 'Jozef zoekt zijn grote broers', 1, 2.

Visum voor ds. Van Hemmen

Groningen – Ds. Van Hemmen en zijn gezin hebben een visum ont-vangen voor Irian Jaya. De predi-kant en zijn vrouw zijn bezig aan een taalcursus in Bandung, na af-loop hiervan reist het gezin, D.V., in de loop van oktober door naar Boma. Daar zal ds. Van Hemmen als uitleendocent van de Geref. Kerk van Groningen-Noord gaan werken aan de bijbelschool.

Drs. Th. Oosterhuis docent aan theologische school op Sumba

Zwolle – Met ingang van 1 oktober jl. is ds. Th. Oosterhuis aangesteld tot zendeling-docent op Sumba in Indonesië. Hij is benoemd door de-putaten Betrekkingen Buitenlandse Kerken. Oosterhuis zal gaan doce-ren aan de *Sekolah Theologia Re-formasi* te Waimarangu, de middel-bare theologische school van de GGRI (Gereformeerde Kerken op Sumba). Hij werd in deze functie voorgedaan door ds. J.A. Boersema en ds. A.J. Pol.

Drs. Oosterhuis heeft aan de Theo-logische Universiteit te Kampen ge-studeerd en zal binnenkort prepara-toir examen doen. Voor hij uitge-zonden wordt, zal hij zich verbind-en aan een gemeente in Neder-land en o.a. de Gereformeerde Mis-siologische Opleiding (GMO) gaan volgen.

Predikant voor opbouwwerk naar Filippijnen

Zwolle – Deputaten Betrekkingen Buitenlandse Kerken (BBK) heb-ben besloten een predikant aan te

zoeken, die enkele maanden de Ge-reformeerde Kerken op de Filippij-nen zal gaan helpen bij kerkelijk opbouwwerk.

De Gereformeerde Kerken hebben een zusterkerk-relatie met de Free Reformed Churches of The Philip-pines, bestaande uit acht gemeen-ten.

Het is de bedoeling dat de Neder-landse predikant op korte termijn naar de Filippijnen vertrekt.

Infomap voor ambtsdragers in de maak

Zwolle – Eind september is de eer-ste aflevering van de losbladige *Infomap ambtsdragers* verschenen. Er bestond al een infomap voor dia-kenen, een initiatief binnen de ker-keraad van de gemeente te Hattem. In samenwerking met het Gerefor-meerd Vormingscentrum (GVI) te Zwolle is een uitgave ontwikkeld voor alle ambtsdragers. In januari 1996 wordt gestart met het werven van nieuwe abonnees; de eerste aanvulling op de inhoud is dan, D.V., gereed. Medio 1997 zou de map compleet moeten zijn. Het ligt in de bedoeling dat abonnees regel-matig aanvullende en vervangende informatiebladen krijgen, er wordt een computerdiskette bijgeleverd, waarmee de map op maat gemaakt kan worden voor de plaatselijke si-tuatie. De redactie – onder wie een ambtsdrager uit Hattem, GVI-me-dewerker K. Jager, ds. C. van der Leest en ds. F.H. Folkerts – zal de map aanvullen met 'zeer uiteenlo-pende onderwerpen'.

Beninwerk wordt door kerken gesteund

Zwolle – De kerken van Gouda en Waddinxveen gaan het kerkelijk opbouwwerk door het echtpaar Wolting-Urban in Benin financieel ondersteunen en er de verantwoor-delijkheid voor dragen. Tot nu toe droegen de vereniging De Verre Naasten en de deputaten voor Be-trekkingen met Buitenlandse Ker-ken de verantwoordelijkheid.

